

Zabawka ludowa z Powiśla

WOK
Wspólnota

NARODOWE
CENTRUM
KULTURY

Dofinansowano ze środków
Narodowego Centrum Kultury
w ramach programu
„EtnoPolska 2019”

Zabawka oraz związana z nią zabawa towarzyszy człowiekowi od zarania dziejów na każdym etapie jego życia. Zabawy sprzyjały integracji i lepszemu poznawaniu siebie, pobudzały wyobraźnię. Zabawki ludowe, zarówno w przeszłości jak i dzisiaj, pełnią funkcje poznawcze i dydaktyczne. O najdawniejszych zabawkach dowiadujemy się z wykopalisk. W Polsce dużą ilość zabawek odkryto w czasie prac wykopaliskowych w Biskupinie. To odnalezione zabawki dostarczają nam wiedzy o popularnych wówczas sposobach zabawy. Dzieci chętnie naśladowały codzienne prace wykonywane przez dorosłych. Bawiły się więc w rodziców, pasterzy, łowców, wojowników czy dom.

Dawniej dzieci bawiły się glinianymi grzechotkami, łyżeczkami, wiaderkami, figurkami postaci ludzkich oraz wykonanymi z brązu i żelaza siekierkami, nożykami a także drewnianymi wózkami i konikami.

Większość dawnych zabawek znana jest także współczesnym dzieciom. Zabawka ludowa urzeka swoją prostotą, inspiruje, nieraz przywołuje wspomnienia z dzieciństwa.

Najpopularniejsze zabawki ludowe były wykonane z różnych gatunków drewna. Najczęściej było to drewno miękkie (świerk, sosna, lipa, osika), które łatwiej poddaje się obróbce, stąd też używano go do produkcji wszelkich zabawek struganych.

Z kolei, z drewna twardego (buk, jawor), powstawały głównie zabawki o konstrukcjach sztywnych: taczki, kołyski, skrzynki bryczek, klepoki.

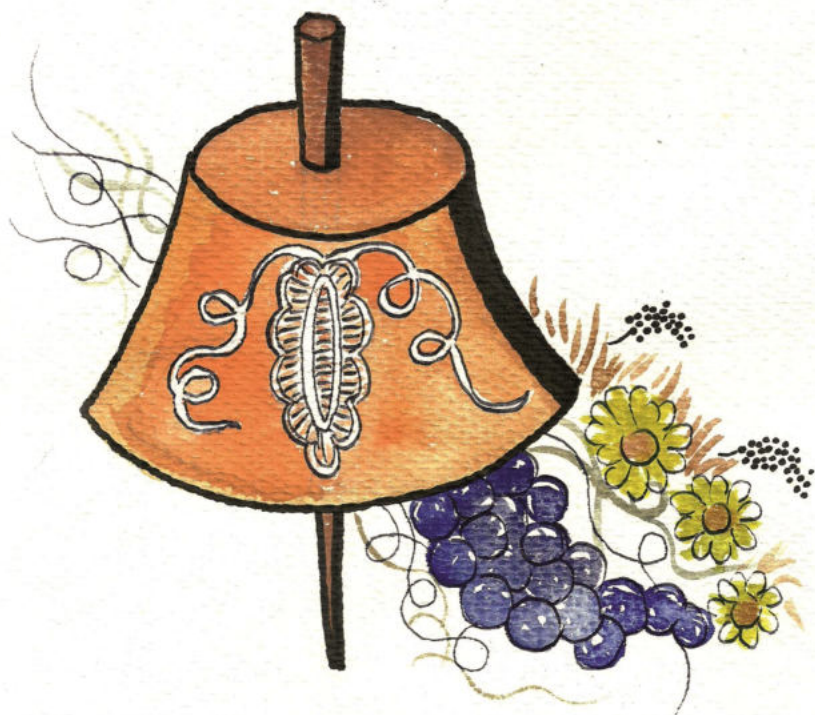

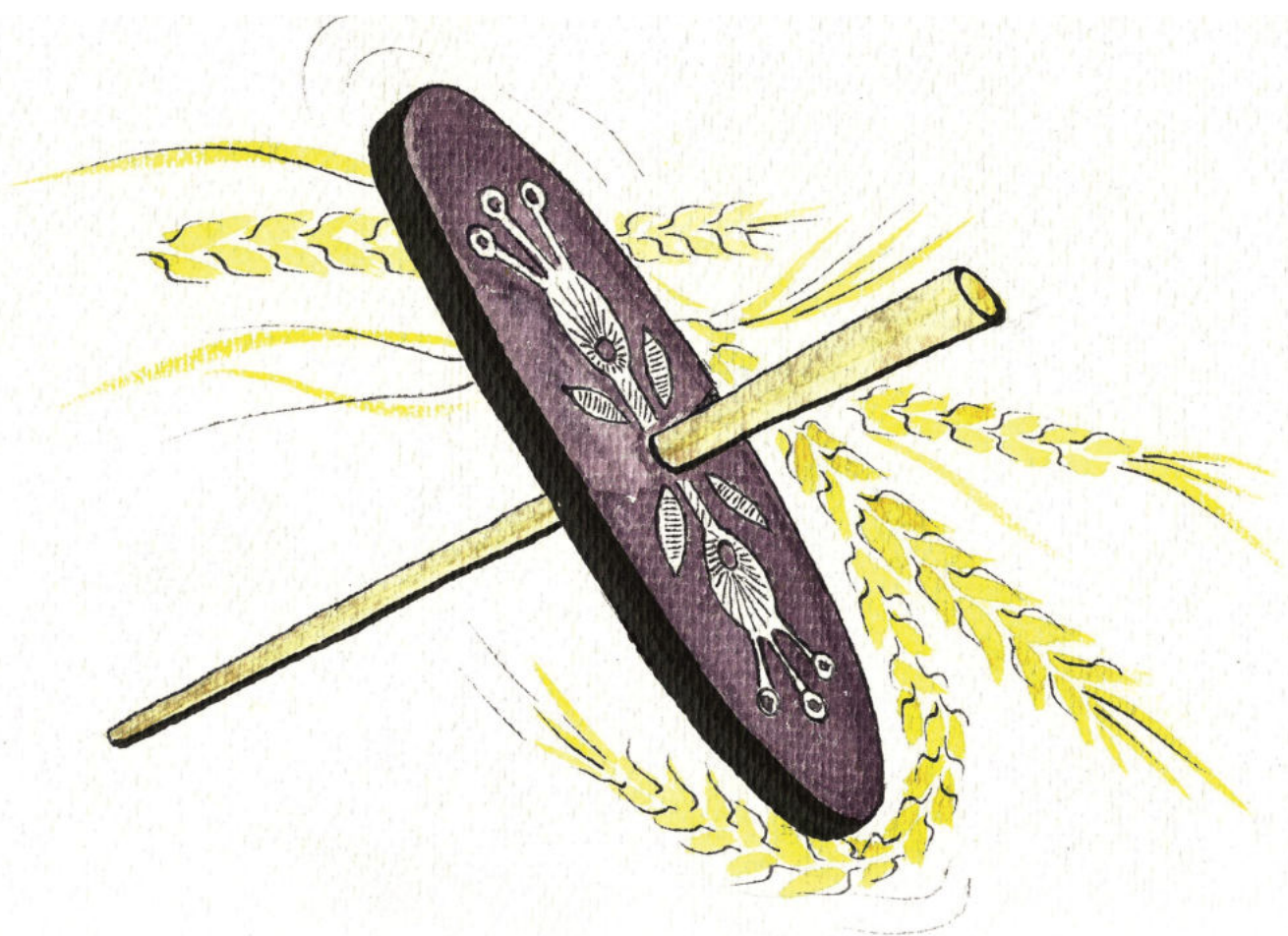
Do najstarszych zabawek należą: wózki, kołyski, grzechotki i karety z konikami. Później pojawiły się koniki na kółkach, poruszające się na kiju karuzele, „klepotki” oraz dziobiące się koguciki. Następnie przyszła kolej na koniki zwane „wyścigowcami” i „capami”. Do ludowego zabawkarstwa zalicza się również drewniane ptaszki.

Zabawki z drewna wykonywało się przy użyciu tradycyjnych narzędzi. Głównym narzędziem używanym do strugania był nóż snycerski. W warsztacie zabawkarza można było znaleźć także inne narzędzia stolarskie. Przede wszystkim kobylicę zwaną dziadkiem, był to rodzaj imadła służący do przytrzymywania obrabianego kawałka drewna, a także heble różnej wielkości, piły, świdry, dłutka, topór. Natomiast do gładzenia używano szkła.

Wytwarzaniem drewnianych zabawek trudniły się najczęściej całe rodziny. Poszczególne fazy produkcji zabawki (od pozyskania drewna, jego obróbki, wyrzynania, strugania, wykańczania i zdobienia) były przydzielane różnym członkom rodziny. W pracach tych uczestniczyły również dzieci. Wyrób zabawek stanowił najczęściej dodatkowe zajęcie i źródło dochodu, dla utrzymującej się z gospodarstwa lub obróbki drewna rodziny. Z tych właśnie rodzinnych tradycji wykształciły się z czasem wiejskie ośrodki zabawkarstwa.

Kolejnym popularnym materiałem, z którego produkowano zabawki, była glina. Zabawki gliniane wykonywali garncarze. Tworzenie zabawek z gliny było traktowane jako działalność uboczna, odbywająca się zimą, gdy warsztaty garncarskie miały mniej zamówień.

Często do pracy były angażowane dzieci, które w ten sposób przygotowywały się do zawodu.

Bardzo popularne, nie tylko w naszym kraju, ale i na całym świecie, są piękne, ceramiczne gwizdki i okaryny. W zależności od wyobraźni twórcy oraz jego możliwości, przybierały one charakterystyczne dla całej kultury ludowej kształty zwierząt, ptaków i ludzi. Najprostsze gwizdki wydawały najczęściej dźwięki jednotonowe, zaś na okarynie można było nawet zagrać dość skomplikowane utwory muzyczne.

Prawdopodobnie pierwsze tworzone zabawki nie były malowane. W miarę upływu lat, zaczęto je zdobić.

Najpierw malowano je dość skromnie kilkoma czystymi jaskrawymi kolorami poszerzając z czasem wykorzystywaną paletę barw. Zabawki ludowe różnią się sposobem wykonania, zdobnictwem w zależności od regionu.

W kulturze ludowej Powiśla charakterystycznym elementem wykorzystywanym w zdobieniu tkanin, był haft biały. Wzory haftu powiślańskiego zdobią odświętny strój ludowy. Były również wykorzystywane do zdobienia mebli ludowych, rzeźbionych kapliczek, form do masła i na innych wytworach rękodzieła ludowego. Motywy florystyczne można również odnaleźć w zdobnictwie skrzyń wianowych, drewnianych naczyń do wyposażenia mieszkań, a także w zdobieniu piecowych kafli.

Haft biały był początkowo wyszywany na szarym płótnie. Dopiero w późniejszym okresie wprowadzono inne kolory min. wykorzystywano płótno barwione na niebiesko lub czerwono. Haft biały cechowały wzory geometryczne i roślinne. Najchętniej nawiązywano do lokalnej flory, a więc pojawiały się takie motywy jak: rumianek, dmuchawiec, goździk, liść dębu czy tulipan.

Haft biały w sztuce ludowej Powiśla zajmował uprzywilejowane miejsce czego wyrazem było umieszczanie go na odzieży odświętnej. Wykonany białą nicią, ścięciem płaskim i wypukłym, nadaje tkaninie niezwykle estetyczny wygląd. Motywy oraz historia haftu tego regionu stała się inspiracją do tworzenia zabawki ludowej z Powiśla.

Tekst: Aneta Czapla, dr. Justyna Liguz
Ilustracje: Ewa Łozińska
Korekta stylistyczna tekstu: Elżbieta Szepecka

Bibliografia:

ks. Władysław Łęga „Ziemia malborska. Kultura ludowa”
Wydawnictwo Region Jarosław Ellwart & Towarzystwo
Miłośników Ziemi Sztumskiej ,Gdynia 2018
Towarzystwo Miłośników Ziemi Kwidzyńskiej „Zeszyty
Kwidzyńskie nr 13 ” , Kwidzyn 2010

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych 4.0 Międzynarodowe
(CC BY-NC-ND 4.0)

GOX
Gwizdek

NARODOWE
CENTRUM
KULTURY

Dofinansowano ze środków
Narodowego Centrum Kultury
w ramach programu
„EtnoPolska 2019”